

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

School en Omgeving

Uitgevoerd door de Gelijke Kansen Alliantie

Bouwstenen voor kwaliteit
School en Omgeving

Voorwoord

Iedereen verdient een goede start. Op een plek waar je elke dag weer wat leert. En waar je aan de slag kunt met je talenten. Scholen, gemeenten en partijen uit het veld werken als coalities samen aan zulke plekken, in het programma School en Omgeving. Ze hebben allemaal hetzelfde: alle leerlingen dezelfde kansen geven om hun talenten te ontwikkelen. Voor zichzelf en voor de toekomst van ons land. Want we hebben al het talent nodig.

De coalities van School en Omgeving weten als geen ander dat je het meeste bereikt als je zo dicht mogelijk aansluit bij de behoeften van leerlingen, bij de situatie op school en bij wat er speelt in de wijk. Vandaar dat het programma School en Omgeving bewust veel ruimte biedt voor lokale keuzes. Want elke school is anders. En ook de wereld om de school heen ziet er overal anders uit.

Bij al die verschillen is er wel één ding overal hetzelfde: de kwaliteit van het aanbod moet hoog zijn. Ik zie dat coalities daar heel hard aan werken. Maar wát precies kwaliteit is, daarover bestaan nog wel verschillende visies. Met een duidelijk kwaliteitsformat wil het ministerie van OCW meer richting geven aan het begrip kwaliteit.

Dit kwaliteitsformat is ontwikkeld met hulp van veel mensen die dagelijks met het programma werken en de groei van kinderen van dichtbij volgen. Ze lopen allemaal weleens vast, maar vinden dan toch weer manieren om verder te komen. Ik weet zeker dat deze ervaringen herkenbaar zijn voor uw eigen coalitie. En dat de oplossingen ook u verder kunnen helpen.

Wat is er hard gewerkt aan deze handreiking! Grote dank aan alle professionals van de werkgroep en klankbordgroep kwaliteit. Dank ook aan Chaja Deen van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en Noor Waardijk, zelfstandig onderwijspedagoog. Zonder hun kennis en ervaring was de handreiking er nooit geweest.

Het begrip 'kwaliteit' heeft voor coalities School & Omgeving nu een duidelijker betekenis. Dit helpt bij de kwalitatieve verantwoording aan het einde van de subsidieperiode. Maar de betekenis van de handreiking is volgens mij nog veel groter dan dat. Want ze kan ook mensen bij elkaar brengen die samen nadenken over een nog beter aanbod. Beter omdat het werkt voor kinderen.

Heel veel inspiratie en succes gewenst!

Mariëlle Paul

Staatssecretaris ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

1. Doel van het kwaliteitsformat

Elke coalitie binnen School en Omgeving wordt aan het einde van de subsidieperiode gevraagd een kwaliteitsrapport in te leveren. Dit format vormt de basis voor dat rapport. Het aanleveren van dit rapport is verplicht, maar dat is niet het belangrijkste doel ervan. [Het format vind je in de bijlage van deze mailing en op de website van de GKA.](#)

Het belangrijkste doel is dat dit format helpt om samen te blijven werken aan betere kwaliteit. Het ondersteunt coalities om tussentijds stil te staan bij hoe het gaat, plannen bij te stellen en goede keuzes te maken. Het gaat dus vooral om leren en verbeteren van het eigen werk.

Bij het maken van dit format is nauw samengewerkt met mensen uit de praktijk van School en Omgeving. Het is goed bruikbaar voor zowel ervaren als beginnende coalities. Op de wijze van verantwoorden komen we aan het eind van deze handreiking terug. Deze tool is géén controle-instrument of een checklist die moet worden afgevinkt. Het geeft geen vaste definitie van wat kwaliteit precies is – daar mogen en moeten coalities zelf invulling aan geven, passend bij hun doelen en doelgroep. Ook verplicht de tool niet tot één standaard werkwijze of evaluatiemethode. Coalities kiezen zelf hoe zij met de vragen en cyclus aan de slag gaan.

Tot slot nog iets belangrijks: Er is vanaf 2029 structurele financiering beschikbaar voor het programma School en Omgeving. Daarom is het belangrijk dat de programmering van School en Omgeving niet alleen in deze subsidieperiode waardevol is voor leerlingen, maar dat ze ook goed wordt ingebed in het beleid van scholen en gemeenten. Zo bouwen we samen aan een sterk en blijvend programma voor alle kinderen die dat nodig hebben.

1.1 De bouwstenen

In het kwaliteitsformat van School en Omgeving werken we met een raster dat bestaat uit twee assen. Samen brengen die de verschillende onderdelen van kwaliteit in beeld.

De verticale as: drie niveaus van werken

We kijken op drie niveaus naar kwaliteit:

Microniveau: dit niveau draait om wat kinderen en ouders direct ervaren in en rond de school. Het gaat hier om het concrete programma: sluiten de activiteiten aan bij de interesses van kinderen?

Voelen zij zich welkom en veilig? Wordt er goed gecommuniceerd met ouders? Ook de manier waarop kinderen, ouders en begeleiders met elkaar omgaan, valt hieronder.

Mesoniveau: dit niveau richt zich op de samenwerking op het niveau van de coalitie zelf en tussen organisaties binnen de wijk of gemeente. Denk aan scholen, welzijnspartijen, sportclubs en culturele instellingen. Op dit niveau gaat het om gezamenlijke planvorming, visieontwikkeling en het maken van werkbare afspraken over rollen, verantwoordelijkheden en kwaliteitsbewaking. Hier wordt bepaald hoe het programma als geheel samenhangend en haalbaar georganiseerd wordt.

Macroniveau: dit is het beleidsniveau. Hier wordt gekeken naar de afstemming van het programma op het bredere beleid van gemeenten, schoolbesturen en het Rijk. Denk aan structurele inbedding in onderwijs- en jeugdbeleid, duurzame financiering en het delen van kennis en expertise tussen lokale en landelijke partijen. Op dit niveau wordt gebouwd aan blijvende samenwerking en structurele borging.

De horizontale as: drie aspecten van kwaliteit

We onderscheiden daarnaast drie inhoudelijke aspecten van kwaliteit:

Samenhang: dit gaat over de inhoudelijke verbinding tussen alle onderdelen van het programma. Sluit het programma aan bij de leefwereld van kinderen? Zijn de activiteiten afgestemd op wat er op school gebeurt? En versterken de partners elkaar inhoudelijk in hun programmering? Ook gaat het over de samenhang van het programma met wat er nog meer in de wijken en scholen gebeurt voor kinderen en gezinnen uit de doelgroep van het programma.

Samenwerking: dit gaat over hoe partners met elkaar afspraken maken en samenwerken. Is er een gezamenlijke visie? Zijn taken en rollen helder verdeeld? Is er ruimte voor elkaars expertise en wordt er goed afgestemd, zowel op beleidsniveau als in de dagelijkse praktijk?

Uitvoering: dit gaat over hoe het aanbod daadwerkelijk wordt georganiseerd en uitgevoerd. Zijn de activiteiten goed voorbereid? Worden kinderen op een professionele manier begeleid? En hoe wordt er geleerd van ervaringen en wordt de kwaliteit van het programma verbeterd?

Door deze twee assen te combineren ontstaat een raster met negen bouwstenen. Elke bouwsteen staat voor een belangrijk onderdeel van kwaliteit.

Samen bieden ze een compleet raamwerk waarmee coalities gericht kunnen reflecteren, ontwikkelen en samenwerken aan een sterke programmering. Voor we ingaan op het werken met het format lichten we een drietal essentiële pedagogische aspecten toe, die onmisbaar en voorwaardelijk zijn in het werken met kinderen.

1.2 Specifieke aandacht voor welbevinden, veiligheid en betrokkenheid

Een essentiële voorwaarde voor een kwalitatief programma is het welbevinden van kinderen. Kinderen kunnen pas tot spel, leren en ontwikkelen komen als zij zich veilig voelen – zowel fysiek als sociaal-emotioneel. Dat vraagt om een omgeving waarin duidelijke grenzen worden gesteld, toezicht gewaarborgd is en kinderen zich beschermd weten. Minstens zo belangrijk is een sociaal klimaat waarin kinderen zich geaccepteerd voelen, waarin verschillen er mogen zijn en waarin ruimte is voor emoties en relaties. Professionals hebben hierin een sleutelrol: door aandachtig te observeren, actief te luisteren en tijdig te handelen bij signalen van uitsluiting of onveiligheid. Daarom staan hierover vragen in de bouwstenen.

Kinderinspraak

6 Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (NJI)¹ is welbevinden sterk verbonden met het ervaren van autonomie, verbondenheid en competentie. Dit betekent voor School en Omgeving dat kinderen betrokken moeten worden bij de inhoud van het programma. Wanneer zij invloed hebben op hun vrije tijd, bijvoorbeeld door mee te denken over activiteiten of zelf keuzes te maken, vergroot dit hun intrinsieke motivatie en gevoel van eigenaarschap. Juist kinderen in een kwetsbare positie profiteren hiervan: zij ervaren dat hun stem telt, wat bijdraagt aan hun zelfvertrouwen en veerkracht. Een programma dat uitgaat van de behoeften en belevingswereld van kinderen, vormt zo niet alleen een fijne plek na schooltijd, maar draagt ook bij aan hun brede ontwikkeling en gelijke kansen.

2. Hoe werkt het kwaliteitsformat?

Het kwaliteitsformat is gemaakt als een [doorklikbaar PDF](#), in een raster van 9 verschillende bouwstenen, met in het vak een beschrijving van waar elke bouwsteen over gaat. Als je met de cursor op één van de bouwstenen klikt, kom je op een bladzijde terecht met verdiepende vragen bij die bouwsteen. **Per bouwsteen is er één verplichte vraag, deze is dikgedrukt.**

Bij iedere vraag vul je een bouwblad in. Dat bouwblad vind je in hoofdstuk 2.5 van deze handreiking. De verzameling van bouwbladen van jouw coalitie vormt aan het eind van de subsidieperiode de verantwoording voor OCW.

2.1 De verdiepende vragen

Bij elke bouwsteen staan verdiepende vragen die helpen om gericht naar kwaliteit te kijken. Eén van deze vragen is **dikgedrukt**: dat is de verplichte vraag waar iedere coalitie mee aan de slag moet. De andere vragen zijn voorbeelden die je kunt gebruiken als inspiratie. Je mag ook zelf een vraag formuleren die beter past bij jullie situatie. Daarin is elke coalitie vrij.

Begin bij wat leeft in je team: waar zit energie, waar zie je kansen of knelpunten? Kies een vraag die open is geformuleerd en ruimte biedt om samen te leren en ontwikkelen. Idealiter sluiten de vragen binnen de verschillende bouwstenen op elkaar aan, zodat je werkt aan een samenhangend geheel.

Het is zinvol om een vraag meerdere keren in de tijd te gebruiken binnen de kwaliteitscyclus. Gebruik hiervoor het bouwblad: daarin kun je per cyclus vastleggen wat je startvraag is, welke doelen je stelt, wat je bereikt hebt en hoe je vraag zich ontwikkelt. Zo bouw je stap voor stap aan duurzame kwaliteitsverbetering.

2.2 Wie vult het format in?

Binnen elke coalitie wordt samen afgesproken wie input levert op welke bouwsteen. Het ligt voor de hand dat dat per niveau verschilt. Partners die dicht bij de kinderen staan, zoals scholen en aanbieders, zullen vooral input geven op het microniveau. Beleidsmedewerkers en bestuurders dragen eerder bij op het macroniveau.

Belangrijk is dat duidelijk is wie het overzicht bewaakt en het proces begeleidt. Als de regie op het werken met het format goed is belegd, ontstaat er een breed en waardevol gesprek over kwaliteit. Juist doordat verschillende perspectieven samenkomen, wordt de kwaliteitscyclus rijker en beter onderbouwd.

¹ Bron: Nederlands Jeugdinstituut (NJI), o.a. 'Welbevinden van kinderen in beeld' en 'Pedagogische basis voor ontwikkelingskansen' (www.nji.nl)

2.3 Het bouwblad: stap voor stap werken aan kwaliteit

Het bouwblad is een praktisch werkformulier dat je helpt om gericht te werken aan kwaliteitsontwikkeling binnen het programma School en Omgeving. Voor elke gekozen verdiepende vraag uit een bouwsteen vul je een bouwblad in. Je werkt daarin van boven naar onder, in vier vaste stappen. Zo breng je niet alleen de huidige situatie in beeld, maar formuleer je ook doelen, reflecteer je op de resultaten en scherp je je koers aan.

Stap 1 – Wat is je startvraag?

Je begint met het formuleren van een startvraag: wat willen we leren of verbeteren? Dit is vaak een verdiepende vraag uit het kwaliteitsformat, maar je kunt ook zelf een vraag formuleren die past bij jullie situatie. De vraag is open en uitnodigend, en sluit aan bij een thema waar energie op zit of waar knelpunten worden ervaren.

Stap 2 – Wat zijn je doelen en acties?

Daarna formuleer je concrete doelen: wat willen we bereiken? Deze doelen stel je bij voorkeur SMART op – dat wil zeggen: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden. Vervolgens werk je uit welke acties nodig zijn om deze doelen te behalen en wie waarvoor verantwoordelijk is.

Stap 3 – Wat hebben we bereikt?

In deze stap ga je aan de slag met de acties die je hebt benoemd. Je voert ze uit in de afgesproken periode. Aan het einde van die periode kijk je terug: wat is er gelukt? Wat niet? En wat zegt dat over de gekozen aanpak?

Stap 4 – Wat is je bijgestelde startvraag?

Op basis van wat je hebt geleerd, stel je je oorspronkelijke vraag bij. Wat vraagt verdere aandacht of verdieping? Deze aangescherpte startvraag neem je mee naar een nieuwe cyclus of naar een andere, hoger liggende bouwsteen. Zo bouw je voort op eerdere inzichten.

Door telkens deze vier stappen te doorlopen, werk je cyclisch en gestructureerd aan verbetering. Je houdt de voortgang inzichtelijk en leert met je team van elke ronde. Zo ontstaat er duurzame kwaliteitsontwikkeling, stap voor stap – en steeds vanuit de (beleids)praktijk.

Voorbeeld uit de praktijk – samenwerken in de wijk

Een coalitie in een middelgrote stad merkte dat de samenwerking tussen scholen en welzijnsorganisaties in sommige wijken stroef was of stilviel bij personeelwisselingen. Ze kozen daarom voor de bouwsteen *Samenwerking op mesoniveau*.

Stap 1 – Startvraag

Startvraag was: *Hoe houden we de samenwerking tussen scholen en welzijnspartners in de wijk stevig en stabiel, ook als mensen van functie of organisatie wisselen?*

Stap 2 – Doelen en acties

Het team stelde als doel: *In elke wijk is er binnen drie maanden een vast aanspreekpunt voor scholen en welzijnspartijen.*

En als actie: We voeren elk kwartaal overleg. Ze spraken af wie contact zou leggen met de wijkpartners, en wanneer het eerste overleg plaatsvond.

Stap 3 – Bereikte doelen

Na 3 maanden was er in 2 van de 3 wijken een aanspreekpunt en was het overleg goed van de grond gekomen. In de derde wijk lukte dat nog niet, door tijdgebrek en personeelwisselingen bij de betrokken welzijnsorganisatie. Dat werd genoteerd als aandachtspunt.

Stap 4 – Aangescherpte startvraag

De coalitie koos een concretere startvraag: *Hoe garanderen we in elke wijk minstens 1 contactmoment per kwartaal, ongeacht tijdgebrek en personeelwisselingen? Met als actiegerichte aanvulling: Welke afspraken of formats helpen om nieuwe mensen snel in te werken en de samenwerking snel voort te zetten?*

2.4 Het belang van samenhang tussen bouwstenen

De bouwstenen in het kwaliteitsformat van School en Omgeving vormen samen een geheel. Ze belichten elk een ander aspect van kwaliteit, maar staan niet los van elkaar. Juist de samenhang tussen de bouwstenen is van groot belang om tot een sterk en duurzaam programma te komen.

Wanneer je werkt aan een verdiepende vraag binnen één bouwsteen, is het belangrijk om ook te kijken naar de invloed op andere bouwstenen. Zo ontstaat er een integrale benadering, waarin strategie, uitvoering en samenwerking elkaar versterken.

Voorbeeld 1

Een coalitie werkt in de bouwsteen Samenwerking op microniveau aan de vraag: Hoe zorgen we voor een gemeenschappelijke taal met kinderen en ouders? Tijdens dit traject blijkt dat de scholen regelmatig formele taal of jargon gebruiken in hun communicatie ('Na de activiteiten evalueren wij de ervaringen samen met ouders en leerlingen' in plaats van bijvoorbeeld 'Na de activiteit willen wij graag weten of u en uw kind het leuk vonden'). Hierover afspraken maken heeft ook invloed op de kwaliteit van de uitvoering: begeleiders gebruiken andere taal in hun gesprekken met ouders en kinderen. De inzichten uit deze samenwerking beïnvloeden dus ook de bouwsteen Uitvoering op microniveau.

Voorbeeld 2

Een andere coalitie onderzoekt in de bouwsteen Samenhang op macroniveau hoe hun programma kan worden verankerd in het gemeentelijk beleid. Tijdens dat proces merken zij dat er op wijkniveau (mesoniveau) meer afstemming nodig is tussen scholen en welzijnspartners die betrokken zijn bij School & Omgeving en andere professionals in de wijk die inzetten op het vergroten van de sociale veiligheid. Het gesprek op beleidsniveau zet zo beweging in gang binnen de bouwsteen Samenwerking op mesoniveau.

Deze voorbeelden laten zien dat werken aan kwaliteit geen losse puzzelstukjes oplevert, maar een samenhangend geheel waarin de ene stap de andere versterkt. Het loont dus om bij elke vraag ook stil te staan bij de verbinding met andere bouwstenen – zo wordt kwaliteit iets wat echt door alle lagen van het programma heen loopt.

2.5 Het bouwblad

Periode 1

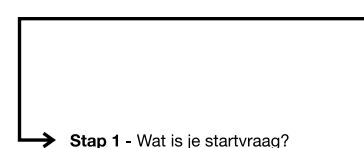
van..... tot.....

Stap 1 - Wat is je startvraag?

Stap 2 - Wat zijn je doelen en acties?

Stap 3 - Wat hebben we bereikt?

Stap 4 - Wat is je bijgestelde startvraag?

Stap 1 - Wat is je startvraag?

Stap 2 - Wat zijn je doelen en acties?

Stap 3 - Wat hebben we bereikt?

Stap 4 - Wat is je bijgestelde startvraag?

Stap 1 - Wat is je startvraag?

Stap 2 - Wat zijn je doelen en acties?

Stap 3 - Wat hebben we bereikt?

Stap 4 - Wat is je bijgestelde startvraag?

Periode 3

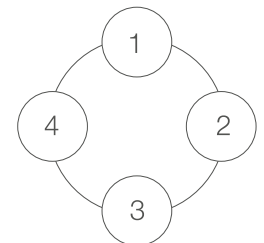
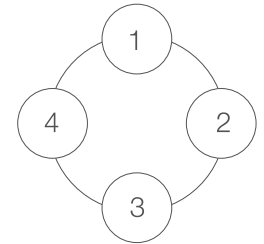
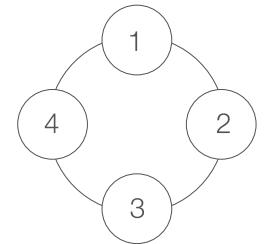
van..... tot.....

Stap 1 - Wat is je startvraag?

Stap 2 - Wat zijn je doelen en acties?

Stap 3 - Wat hebben we bereikt?

Stap 4 - Wat is je bijgestelde startvraag?

3. Verantwoording van kwaliteit aan het einde van de uitvoeringsperiode

Aan het einde van de subsidieperiode 2023-2025 en 2025-2028 wordt elke coalitie gevraagd een kwaliteitsrapport aan te leveren. Deze verantwoording is niet bedoeld als een toetsmoment, maar als een inhoudelijke terugblik op de leer- en ontwikkelprocessen die binnen de coalitie hebben plaatsgevonden.

De basis van dit rapport bestaat uit de ingevulde bouwbladen van de verplichte verdiepende vragen uit het kwaliteitsformat. Hierin is per bouwsteen zichtbaar gemaakt hoe de coalitie heeft gewerkt aan kwaliteitsontwikkeling: van de startvraag en doelen tot de bereikte resultaten en de inzichten die zijn opgedaan.

Naast de verplichte bouwbladen is er ruimte om aanvullende bouwbladen toe te voegen. Dit kunnen verdiepende vragen zijn uit andere bouwstenen die relevant bleken in de praktijk, of zelf geformuleerde vragen die beter aansloten bij de lokale context en ambities van de coalitie. Op deze manier ontstaat een genuanceerd, rijk beeld van de kwaliteit van het programma en van de stappen die zijn gezet om dit duurzaam te verbeteren.

De verzamelde bouwbladen vormen samen de verantwoording: een overzichtelijk en inhoudelijk verslag van waar de coalitie stond, waar aan gewerkt is en welke lessen zijn geleerd voor de toekomst.

3.1 Wat deze tool beoogt

De tool is bedoeld als hulpmiddel om structureel stil te staan bij wat goed gaat, wat beter kan en wat daarvoor nodig is. Het raster met bouwstenen en bijbehorende vragen geeft richting aan het gesprek over kwaliteit binnen de coalitie. Het format nodigt uit tot reflectie, samen leren en het maken van bewuste keuzes in de ontwikkeling van het aanbod.

Omdat iedere coalitie anders is, biedt de tool ruimte om eigen accenten te leggen. De gekozen focus, de samenstelling van gesprekspartners en de gekozen aanpak kunnen verschillen. Zo sluit het format aan bij zowel startende als ervaren coalities en bij lokale contexten. Daarnaast zorgt het gebruik van dit format bij de verantwoording ervoor dat er landelijk een beter beeld ontstaat van hoe coalities werken aan kwaliteit.

Colofon

Bouwstenen voor kwaliteit

Opdrachtgevers	Karin Eising Jorien Kuipers	Ministerie van OCW Ministerie van OCW
Voorzitters werkgroep	Chaja Deen Noor Waardijk	Nederlands Jeugdinstituut Noorwerkt
Leden Werkgroep	Bram van den Berg Dick Bentvelzen Adriaan Groffen Iris Ubink Karolina la Fors Kim van der Dungen Kim Hanssen Mert Duman Mireille van der Velde Robert Jan Ekkers	Nederlands Jeugdinstituut Gemeente Amsterdam Het Achterland VB Management Gemeente Breda Gemeente Den Bosch INOS Stichting Katholiek Onderwijs Breda Rijswijks Lyceum en Van Vredenburg College Kinderdam Stichting Talent van Buiten

14

Literatuurlijst

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). Welbevinden in de kinderopvang. Geraadpleegd op 10 mei 2025, van www.nji.nl

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023). *Programma School en Omgeving: Kaders en uitgangspunten*. Den Haag: Ministerie van OCW.

SLO. (z.d.). *Curriculum in ontwikkeling*. Geraadpleegd op 10 mei 2025, van www.slo.nl

Kohnstamm Instituut (2025) *Randvoorwaarden om kwaliteit van het programma School en Omgeving te borgen*.

Sardes (2025) *Meerjarige landelijke monitor School en Omgeving*. Tweede tussenrapport

Links

Kwaliteitskompas – Nederlands Jeugdinstituut (NJI)

Een praktisch kompas voor het verbeteren van de pedagogische kwaliteit in samenwerking met ouders, scholen en partners.

www.nji.nl/kwaliteitskompas

Handreiking Omgaan met armoede op school – Hogeschool van Rotterdam en Hanze Hogeschool

Voor meer inzicht in de rol van scholen bij het signaleren en aanpakken van armoede.

www.nji.nl/publicaties/omgaan-met-armoede-op-school

School en Omgeving – Rijksoverheid / Ministerie van OCW

Officiële informatie over het programma, subsidiekaders en ondersteuningsmogelijkheden.

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/school-en-omgeving

SLO – Leerplanontwikkeling Nederland

Voor aansluiting met leerdoelen en onderwijsinhoud vanuit het reguliere curriculum.

www.slo.nl

Kwaliteitskaarten pedagogisch handelen – Stichting NIVOZ

Inspirerende handvatten om pedagogische kwaliteit bespreekbaar te maken.

nivoz.nl/nl/kwaliteitskaarten

Kenniscentrum Sport & Bewegen – Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties

Informatie en impactmetingen op het gebied van sport, cultuur en welzijn.

www.kenniscentrumsportenbewegen.nl

Loket Gezond Leven – Gezonde School aanpak

Voor integratie van gezondheid, veiligheid en welbevinden in de programmering.

www.gezondeschool.nl

15

